

Föreningstidning för Riksförbundet Lärare i Svenska som Andraspråk – LiSA · Årgång 25 · 2014

LiS*etten* nr 3

FÖRSKOLA – GRUNDSKOLA – GYMNASIESKOLA – VUXENUTBILDNING

TEMA

Språket i ämnet

SO för nyanlända i Navets språkklass

Planera för stöttning i matte och NO

"Så fick vi hela skolan att arbeta språkutvecklande!"

Dessutom:

Vinn lättlästa böcker av Christina Wahldén!

Ny forskningsrapport om nyanlända elevers skolgång

Lönar sig grammatikundervisning? Gisela Håkansson ger svaret

Nyhet!

Se språket i ämnet – språk- och kunskapsutvecklande undervisning i högstadiet och gymnasiet
Lena Vestlin (red). Mjuka pärmar, 160 sidor, ett sextiotall färgbilder.

Pris 195 kr inkl. moms, fraktkostnad tillkommer.
Priset gäller tills vidare, och så länge lagret räcker.

"Jag läser med glädje om övergripande organisationer, konkreta klassrumsidéer och forskningen bakom. Jag slås av ödmjukheten och kärleken till eleverna som skiner igenom i alla berättelser. Kan inte tänka mig någon som inte har nytta av att läsa den här boken."

Helena Kvarnsell,
högstadielärare i matematik och NO

195 kr

Lgr 11 visar att lärare behöver arbeta språk- och kunskapsutvecklande i alla ämnen, men hur kan vi inspirera ämneslärare att pröva nya arbetssätt?

I den här reportageboken berättar lärare, skolledare, forskare och experter om hur nya förhållningssätt och en ökad språklig medvetenhet har gett goda resultat – både för flerspråkiga elever och för elever med svenska som modersmål.

Boken vänder sig till ämneslärare, speciallärare, specialpedagoger, skolledare och lärarstudenter.

Klassrumsexemplen är hämtade från högstadiet och gymnasiet, men förhållningssätten är lika relevanta för andra årskurser och skolformer. En motsvarande bok för lägre åldrar, *Kunskap, språk och identitet – att undervisa flerspråkiga elever i F–6*, gavs ut våren 2013.

Lärförlaget

Läs mer och beställ på
www.lararforlaget.se

LiSetten nr 3

- 5** Ordföranden har ordet
- 6** LiSA-aktuellt
- 10** **TEMA Språket i ämnet**
- 11** Kodväxling är en resurs i NO-undervisningen
- 12** SO utifrån kunskapskraven och elevernas erfarenheter
- 15** Ämnesorden som är svåra att förstå
- 18** "Uppmana eleverna att anteckna som riktiga forskare"
- 20** Så fick vi hela skolan att arbeta språkutvecklande
- 21** SIOP – ett språk- och ämnesutvecklande arbetssätt
- 22** Geografi på hög nivå
- 24** Sociala och pedagogiska perspektiv på nyanlända elevers utbildning
- 26** Lönar sig grammatikundervisning?
- 29** SVAmmel
- 30** "Lättlästa böcker är en demokratifråga"
- 32** Bokrecensioner

Redaktionen vill rikta ett stort tack till alla som hjälpt till att göra nr 3 av LiSetten 2014. Riksredaktionen skulle uppskatta läsarnas reaktioner på tidningens innehåll och utformning. Skicka in texter och bilder för att sprida era erfarenheter till kollegor runt om i landet. Respektive skribent ansvarar för sin text.

Riksförbundet lärare i svenska som andraspråk

Årgång 25 av LiSetten, fyra nr/år
Upplaga: 1000 exemplar
ISSN: 1101-5128

Ansvarig utgivare

Linda Castell

Adress

Grytbergsringen 10
595 31 Mjölby

LiSettenredaktionen

Linda Castell, Annelie Drewsen och
Eva Westergren Holgén.

Annonsbokning

Emma Karlsson
emma.karlsson80@gmail.com

Original och tryck

Trydells Tryckeri, Laholm
www.trydells.se

Prenumerationspris 2014

Skolenheter, myndigheter,
institutioner 460 kr/år

Medlemsavgift 2014

I medlemsavgiften, 280 kr,
ingår prenumeration på LiSetten.
Studenter och pensionärer 120 kr.

Hur blir jag medlem?

Betala in 280 kronor på Riksförbundet lärare i svenska som andraspråk plusgiro 468 36 62-3. Ange namn, adress och val av eventuell lokalförening. Prenumeration till skolor och institutioner: betala 460 kronor. Ange fakturaadress och utdelningsadress.

Plusgiro

468 36 62-3

Bankgiro

5653-2054

Org nummer

802014-3338
Föreningstidningen LiSetten
är momsbeFriad.

Annonsering i LiSetten

Helsida (satsyta) 180x260 mm	6 300 kr
Sista sidan (satsyta) 180x230 mm	7 800 kr
Halvsida liggande 180x130 mm stående 85x260 mm	4 000 kr
Kvartsida liggande 180x65 mm stående 85x130 mm	2 000 kr

Hemsida

www.lisa-riks.se

Twitter

twitter.com/lisa_riks

Facebook

www.facebook.com/RiksLiSA

Vid utebliven tidning

kontakta Berit Renqvist, matrikel-
ansvarig och kassör
berit.renqvist@skol.lulea.se

Omslagsbild

Foto: Camilla Persson

Medverkande

i detta nummer

Gisela Håkansson är sedan 2000 professor i allmän språkvetenskap vid Lunds universitet och forskar om språkinlärning hos barn och vuxna. Hon har skrivit flera böcker, till exempel "Tvåspråkighet hos barn i Sverige" (2003), "Språkanvändning och språkinlärning" (2007, tillsammans med Catrin Norrby) och "Språkinlärning hos barn" (2014). På sidan 26 skriver hon om vilken betydelse grammatikundervisning egentligen har för vuxna andraspråksinlärares språkutveckling.

Foto: Andy Phat

Anna Kaya är medarbetare på Nationellt centrum för svenska som andraspråk som är ett resurscentrum på uppdrag av regeringen. Hon arbetar även som lärare i svenska som andraspråk på Norrbackaskolan i Sigtuna kommun och fick 2012 ta emot Svenska Akademiens svensklärarpris. I vårt tema om språket i ämnet sammanfattar hon sin kandidatuppsats där hon studerat en lärares språk- och kunskapsutvecklande arbete. Läs mer om Anna Kaya på annakaya.se eller hennes blogg nyisvenskaskolan.blogspot.se.

Suzanne Gynnhammar är lärare i SO och svenska som andraspråk samt studie- och yrkesvägledare på Navets skola i Örebro. Hon har mångårig erfarenhet av att jobba med flerspråkiga elever. Sedan januari 2013 jobbar hon med nyanlända elever i språkklass. Eleverna kommer från två språkgrupper: somaliska och arabiska. På sidan 12 skriver hon om undervisningen i SO i språkklassen.

Styrelsen

Riks-LISA, Riksförbundet lärare i svenska som andraspråk

Ordförande

Linda Castell
linda.castell@linkoping.se

Ordinarie ledamöter

Annelie Drewsen,
vice ordförande/huvudredaktör LiSetten
annelie.drewsen@comhem.se

Berit Renqvist, *kassör*
berit.renqvist@skol.lulea.se

Monica Lindvall, *sekreterare*
monica.lindvall@andrasprak.su.se

Eva Westergren Holgén, *redaktör LiSetten*
eva.westergren.holgen@gmail.com

Emma Karlsson, *annonser*
emma.karlsson80@gmail.com

Josefin Barkelius, *sociala medier*
josefin.barkelius@gmail.com

Camilla Persson,
recensioner/sociala medier
camilla.persson@edu.lycksele.se

Sara Mörtzell, *hemsida/sociala medier*
sara.mortzell@gmail.com

Suppleanter

Matilda von Bahr, *matrikelansvarig*
matilda@primal.se

Barbara Tuveßon
barbara.tuveßon@gmail.com

Revisor

Sonja Wolf
sonja.wolf@telia.com

Revisorsuppleant

Anna Hedlund
snigeluren@hotmail.com

Valberedning

Svjetlana Cvijetic (*sammankallande*)
Svjetlana.cvijetic@linkoping.se
Sara Persson
Eva-Lena Ståhl

Kontaktpersoner

för lokalföreningar

Göteborgs-LISA

Jessica Marander
jessica.marander@gmail.com

Stockholms-LISA

Anna Hedlund
snigeluren@hotmail.com

Skåne-LISA

Maria Rubin
maria.rubin78@gmail.com

Utgivningsplan 2014

Nr	Manusstopp	Utgivning
1	31 januari	7 mars
2	4 april	9 maj
3	29 augusti	3 oktober
4	31 oktober	5 december

Rättelse

I förra numret recenserades två böcker av Helene Lumholdt, som är författare och ingenting annat.

Språket är nyckeln till skolframgång!

Text: Linda Castell

Jag får ofta höra kommentarer som ”vi kan inte börja med ämnena än, de måste läsa svenska först” eller ”det är sva-lärarens jobb att lära eleven svenska”. Ni känner säkert igen detta. Då vill jag ställa en fråga! Vilken svenska är det som avses? Vilken svenska behöver våra elever för att klara skolan?

Monica Axelsson brukar använda ordet ”ämnessvenska” och jag tycker att det är ett väldigt bra ord. För att klara skolan behöver eleverna lära sig ämnessvenska och var lär man sig det? Jo, i kemi lär man sig språket som krävs för att klara ämnet kemi, i idrott lär man sig språket som krävs för att klara ämnet idrott, i historia lär man sig språket som krävs för att klara ämnet historia. Ja, ni förstår vart jag är på väg! Bilden till höger visades på Skolverkets konferenser under implementeringen av Lgr11:

Bilden visar tydligt att det är varje lärares ansvar att ge sina elever ett funktionellt ämnesspråk. Alla lärare behöver bli medvetna om språket i sitt ämne och hur de lär eleverna att aktivt kunna använda sig av detta i olika sammanhang. Kontextualisera!

Det är alla lärare som tillsammans bygger upp en elevs skolspråk. ■■■

Missa inte heller kursnyheten "Arbetslagsutveckling för sfi" den 20e november!

KURSER

Formativ bedömning i sfi - att utveckla lärande med hjälp av bedömning

När du använder bedömning som ett pedagogiskt verktyg i syfte att utveckla lärande så kallar vi det formativ bedömning. För att lyckas behöver du löpande synliggöra målen och visa på nästa steg. Vilka särskilda förutsättningar har sfi för att arbeta med bedömning för lärande? Välkommen till en utbildning som ger dig många praktiska exempel och verktyg kopplade till sfi.

- Går formativ bedömning att kombinera med sfi?
- Att knyta bedömningen till elevens läroplan
- Synliggör lärandet och öka motivationen
- Utveckla verksamheten och samsynen

Stockholm	9 okt
Malmö	15 okt
Göteborg	16 okt
Umeå	24 okt

2 300 kr exkl moms
Kaffe och lunch ingår

Gränsöverskridande lärande på sfi! - undervisning som utgår från elevernas villkor

Lärandet är gränsöverskridande! Det handlar om att utgå ifrån elevernas erfarenheter och förutsättningar. Språkkunskaper blir relevanta då de sätts i ett sammanhang. Hur kan sfi-undervisningen kombineras med andra verksamheter på ett relevant sätt? Vilket stöd behöver lärare och elev för att få det att fungera i praktiken? I utbildningen arbetar vi med verktyg som underlättar då du vill synliggöra lärandet och bredda undervisningen utanför skolan. Du får också en modell för hur lärarna kan samarbeta kring elevernas utbildning.

- Flexibilitet, individualisering och kvalitet
- Sudda ut gränserna mellan lektion och lärande
- Skapa en språklig miljö som gynnar flerspråkliga elevers lärande
- Tydliga sammanhang - tydliga mål

Stockholm	22 okt
Malmö	5 nov
Göteborg	6 nov

2 300 kr exkl moms
Kaffe och lunch ingår

Vi utvecklar Sveriges viktigaste människor
www.lararfortbildning.se • 08-737 68 00

LÄRAR
FORTBILDNING AB

Stockholms-LiSA: Specialpedagogik för andraspråkselever i höst

Den 18 november planerar Stockholmsföreningen att ha ett medlemsmöte om svenska som andraspråkselever i behov av specialpedagogik. Specialpedagogiska skolmyndigheten är inbjuden och kommer säkert kunna ge oss svar på frågor vi har. Innan mötet vill vi gärna ha in frågor som du vill att vi ska diskutera. Mejla dessa till ordförande Anna Hedlund froken.snigel@gmail.com. Mer information om medlemsmötet kommer under hösten.

Göteborgs-LiSA behöver förstärkning

För att kunna hålla igång lokalföreningen i Göteborg behövs förstärkning. Bor du i Göteborgstrakten och vill arbeta för ämnet svenska som andraspråk och fortbildning för sva-lärare? Kontakta ordförande Jessica Marander jessica.marander@gmail.com

Årsmöte och SvaCamp i Linköping

Lördagen den 26 april höll Riks-LiSA årsmöte i Linköping. Årsmötet kunde bland annat konstatera att 2013 var ett positivt år med tillströmning av nya medlemmar och annonsörer i Lisetten, vilket ger en positiv utveckling även för ekonomin. Dessutom valdes en ny styrelse, som presenterar sig närmare på sid 7-9.

På eftermiddagen ordnades en EdCamp om svenska som andraspråk, som givetvis fick namnet SvaCamp. Redan på söndagen hade styrelsen ett konstituerande möte och fördelade arbetsuppgifter för det nya verksamhetsåret. Läs mer om helgen på vår webbsida.

Protokollet från årsmötet hittar du på: lisa-riks.se/riksforbundet/arsmoten/

Beställ fler exemplar av LiSetten!

Du vet väl att det går att beställa lösnummer av LiSetten? Våra uppskattade temanummer om bland annat digitala verktyg, pedagogisk kartläggning och läromedel kan med fördel användas i arbetslag eller på lärarutbildningar. Priser och beställningsformulär finns på lisa-riks.se/lisetten/ lösnummerförsäljning/ Se även sidan 35.

Skåne-LiSA planerar träff om nyanlända

Inför hösten planerar Skåne-LiSA en träff om nyanländas lärande. Även där behövs fler aktiva medlemmar. Hör av dig till ordförande Maria Rubin om du är intresserad! maria.rubin78@gmail.com

Bli medlem nu till halva priset!

Har du en kollega som vill bli medlem i LiSA? Då kan du tipsa om att det just nu går att bli medlem för halva priset. Betala in 140 kr på plusgiro 468 36 62-3 eller bankgiro 5653-2054. Studenter och pensionärer betalar som vanligt endast 120 kr.

Nya styrelsen presenterar sig

LiSA:s nya styrelse består av Sara Mörtzell, Annelie Drewsen, Matilda von Bahr, Josefin Barkelius, Linda Castell, Berit Renqvist, Monica Lindvall, Emma Karlsson och Camilla Persson. Till höger Eva Westergren Holgén och Barbara Tuvesson.

Matilda von Bahr

Jag studerar nu min sista termin på Stockholms universitet och tar, efter fem års studier, examen i januari 2015 som lärare i svenska som andraspråk och svenska f  r   k 7–9 och gymnasiet. Men redan nu i h  st börjar jag mitt arbete som lärare, på Globala gymnasiet där jag ska vara sva-lärare i en spr  kintr  duktionsklass – oerhört spännande och roligt!

Två av mina största intressen i livet   r språk och ungdomar och att få arbeta med båda delarna g  r att jag känner mig lyckligt lottad, speciellt när jag får arbeta med svenska som andraspråk. Att engagera mig i LiSA   r därför s  lvklart f  r mig; att få ta del av mer erfarna kollegors tips och r  d, läsa relevanta artiklar om ämnet och hålla mig uppdaterad om aktuell forskning och skolfrågor. När jag nu är ute i arbetslivet känns det än mer angeläget att kunna vara med och påverka hur min egen och mina elevers situation ser ut, både nu och i framtiden.

Ämnet svenska som andraspråk   r omdebatterat, men att det finns ett skriande behov av kompetenta och behöriga lärare   r ett som   r säkert. Därför hoppas jag att fler f  r upp ögonen för det fantastiskt roliga, kreativa och utmanande arbetet och söker sig till ämnet framöver, och att vi som redan är involverade känner att vi f  r den uppskattning och det förtroende vi förtjänar. Vi   r oumbärliga!

Josefin Barkelius

Bor: i Tullinge (utanför Stockholm)

Arb  tar: som sfi-lärare på Botkyrka vuxenutbildning, f  r närvarande med B-kursen på studieväg 2.

G  r i styrelsen: sociala medier och omvärldsbevakning

Bästa undervisningsminne: Jag kan omöjligt välja en enskild situation. Tycker att sfi-l  rarjobbet   r fantastiskt roligt och givande. Det är en organisatorisk utmaning med den rörlighet som ofta finns i grupperna, med elever som ofta har fullt med andra aktiviteter i sitt liv och behov av flexibilitet. Det   r också såklart en utmaning i sig i mötet med vuxna människor som b  r så mycket med sig av olika erfarenheter och samtidigt är nybörjare i svenska språket. Den sista tiden har jag, tillsammans med kollegor, varit involverad i ett utvecklingsprojekt där vi g  r filmat material på svenska och översatt till olika språk. Det har varit spännande och lärorikt att få vara med om, men nu ser jag mycket fram att inom kort vara tillbaka i undervisning.

Linda Castell

Bor: Mjölby

Arbetar: Har sedan augusti gått på ett nytt spännande uppdrag som projektledare inom utbildningsförvaltningen i Linköpings kommun. I mitt uppdrag ska jag bygga upp och utveckla en mottagningsenhet för nyanlända elever. Jag ska i mitt uppdrag även försöka utveckla ett helhetstänk kring nyanlända och flerspråkiga elever i hela kommunen.

Gör i styrelsen: Påbörjar mitt andra år som ordförande.

Bästa undervisningsminne: En flicka från Irak som hade gedigna kunskaper, men som under sina 1,5 år i Sverige hoppat runt i många olika kommuner och organisationer där det ej funnits studiehandledare eller modersmåls lärare och därmed ej fått chansen att få visa dem fullt ut. Jag arbetade ämnesövergripande med matteläraren i ett temaarbete när denna flicka kom till vår skola och vi hade en studiehandledare med på lektionen. När denna flicka fick chansen att visa sina kunskaper på arabiska och fick beröm av alla oss lärare, så började hon gråta och gav studiehandledaren en stor kram. Detta minne kommer alltid finnas med mig!

Twitter: @lindacastell77

Annelie Drewsen

Bor: Sundbyberg

Arbetar: just nu som frilansskribent och författare och är tjänstledig från mitt arbete som sva-lärare på Språkintröduktion på Ross Tensta gymnasium i Stockholm. Har även arbetat inom vuxenutbildningen.

Gör i styrelsen: redaktör för Lisetten och vice ordförande.

Bästa undervisningsminne: Alla gånger en elev plötsligt gör sin röst hörd på sitt nya språk. Det kan vara en ensamstående somalisk kvinna på komvux som efter att ha läst Moa Martinsson plötsligt talar med en ny styrka i sin egen röst om erfarenheter av fattigdom och vardaglig kamp. Det kan vara en ung afghansk man som levt på gatorna i en rad olika länder under många års tid som med stor möda och en del hjälp av stavningsfunktionen i sin telefon lyckas berättat något om det han varit med om. Varje gång är det lika storslaget att få vara med om det!

Blogg/Twitter: Jag heter @drewsena på twitter och bloggar (mest om mitt skrivande) på anneliedrewsen.se

Emma Karlsson

Bor: i Göteborg

Arbetar: på Språkintröduktion i Stenungsund

Gör i styrelsen: ansvarar för annonsförsäljningen till Lisetten

Bästa undervisningsminne: Det måste vara alla härliga ridlektioner ihop med eleverna på språkintröduktion.

Blogg/twitter: @bagarns

Berit Renqvist

Sedan 1992 har jag arbetat som lärare och i stort sett alla år har jag mött elever eller studerande i svenska som andraspråk. Nog är det ett varierande, roligt och givande arbete som alltid kan utvecklas ... och utvecklas igen.

Sedan 2006 har jag varit kassör och medlemsmatrikelansvarig i Riks-LiSA och genom det arbetet har jag haft förmånen att lära känna flera styrelseledamöter och också er medlemmar. Det är alltid lika intressant och viktigt och man önskar att tiden skulle räcka till mer av det ideella arbetet i föreningen.

För min egen del har jag ingen blogg eller twitter men jag läser gärna andras och genom Facebookgrupper av olika slag kan man ha kontakt och få inspiration i både läraryrket och föreningsarbetet.

Barbara Tuve

Jag bor i Hörby och jobbar i Kävlinge som sva-lärare på språkintröduktionsprogrammet. Jag är legitimerad lärare i svenska som andraspråk, tyska som modernt språk och modersmål.

Tidigare jobbade jag drygt 10 år i grundskolor, bland annat i Rosengård. Jag var även ambulerande modersmåls-lärare och studiehandledare i Malmös skolor. Det har alltså alltid funnits en tydlig anknytning till flerspråkiga elever och ett stort behov av ett språkutvecklande arbetssätt i min vardag. Att arbetet i alla skolor och vartenda klassrum ska genomsyras av ett positivt förhållningssätt gentemot flerspråkighet och elevernas speciella kompetenser är en vision som jag brinner för, inte minst för att jag själv är andraspråkstalarare med tyska som modersmål.

Monica Lindvall

Jag är ny i LiSA:s styrelse från och med i år! Jag ska vara styrelsens sekreterare och hålla ordning på möten och protokoll bland annat. Jag bor sedan 20 år i Stockholm och har arbetat som lärare sedan 1990 med ämnena svenska, engelska och svenska som andraspråk. Jag har arbetat både inom grundskolan, sfi, komvux och med lärarutbildning. Sedan 2010 arbetar jag på Nationellt centrum för svenska som andraspråk där jag ansvarar för vuxenutbildning och gymnasieskolan inklusive språkin introduktion. Jag träffar elever, lärare och rektorer från hela Sverige i mitt arbete och jag läser också mycket och håller mig informerad om utredningar och rapporter från myndigheter, forskning och debatt i media. En dag i veckan jobbar jag som lärare inom komvux och där har jag orienteringskurser för ovana läsare på grundläggande nivå där vi arbetar med lässtrategier i både skönlitteratur och sakprosatexter.

Genom mitt arbete ansvarar jag för flera Facebook-grupper inom fältet och jag twittrar när jag till exempel deltar i olika konferenser, nätverk och seminarier – allt för att sprida kunskap om skolans mest spännande ämne; svenska som andraspråk!

Camilla Persson

Jag är en norrlänning som gillar att resa och möta människor. Mötet med människor är det jag sysslar med dagligen i mitt arbete som lärare. Jag arbetar på Tannbergsskolan i Lycksele där jag undervisar i svenska som andraspråk, filosofi och religion. Min tjänst är i huvudsak på Språkin introduktionen men under mina 13 yrkesverksamma år som lärare har jag hunnit med att undervisa på högstadiet, gymnasiet och vuxenutbildning (sfi). 2013 fick jag en förstelärartjänst inom svenska som andraspråk, det känns extra värdefullt att kommunen valt att lyfta fram svenska som andraspråk.

Jag blev ledamot i Riks-LiSA:s styrelse hösten 2012 och förutom ordinärt styrelsearbete så sysslar jag med omvärldsbevakning av ämnet svenska som andraspråk och aktuell forskning. Jag försöker också befinna mig i sociala medier, även om denna bit är under utveckling för min del och sedan våren 2014 är jag samordnare för recensioner i Lisetten. Svenska som andraspråk är ett omdiskuterat ämne och därför var och är det viktigt för mig att vara engagerad framförallt för att skapa ytterligare ett forum (med verk samma och kunnig individer inom ämnet) som kan bidra till diskussionen.

Sara Mörtsell

Bor: Stockholm

Arbets: Utbildningsansvarig på Wikimedia Sverige

Gör i styrelsen: Jag sysslar med föreningens närvaro i sociala medier och vår webbplats lisa-riks.se.

Bästa undervisningsminne: När jag jobbade på språkin introduktionsprogrammet gjorde en av mina nyanlända elever en muntlig presentation om vilken roll vattnet spelade i elevens hemland. Eleven berättade om hur han aldrig själv hade gått i skolan för att i stället bära vatten från brunnen och till familjens hem. Han visade hur tungt det var och hur många hinkar han bar och hur han gjorde för att få upp vattnet ur brunnen. Han demonstrerade tillvägagångssättet vid brunnen, med köer och hinkar, och vi kunde se hur han kunde hämta så mycket vatten utan att låta sig hindras av sin funktionsnedsättning. Som avslutning berättade han om hur tillgången på bra vatten är så viktigt i hans land att politikerna hela tiden lovar att alla ska få vatten och det gör att människorna röstar på politikern med det bästa vattenlöftet. Men de får aldrig någon bättre tillgång till bättre vatten. Det fanns så mycket kunskap och erfarenhet i presentationen och det är ett exempel på hur våra nyanlända elever berikar vår skola och vårt samhälle. Speciellt när vi slutar prata om ”brister” i språk och skolbakgrund.

Blogg/twitter: På twitter hittar man mig som @SaraMrtsell och jag bloggar på saramortsell.se

Eva Westergren Holgén

Bor: Umeå

Arbets: Universitetsadjunkt på Mittuniversitetet (MIUN). Undervisar i flerspråkighet och interkulturalitet på f rskolelyftet på tre orter. Jag är också frilansande l romedelsredakt r. Har varit sfi-lärare i Kiruna, 17  r som lärarutbildare i svenska som andraspråk vid Umeå universitet, rektor f r en skola med både förberedelse- och ordinarie klasser, utvecklingsledare och projektsamordnare – skolutveckling f r nyanlända i Västerbotten.

G r i styrelsen: Medredakt r f r Lisetten.

Bästa undervisningsminne: Ett fint minne har jag från tiden som sfi-lärare då jag hade en analfabetgrupp och vi en dag övade på vokalerna. Plötsligt sprang en äldre man fram till tavlan, tog min krita och med darrig hand skrev han sitt namn – Ahmad – f r första gången i sitt liv. Han strålade av glädje och stolthet. Det var ett stort ögonblick!

SPRÅKET I ÄMNET

Foto: Camilla Persson

Hur kan man arbeta språk- och kunskapsutvecklande i skolans alla ämnen? Vad kännetecknar en undervisning som både stöttar och utmanar de flerspråkiga eleverna? Hur kan modersmålet användas som en resurs i ämnesundervisningen? Vilken roll har sva-lärarna, modersmålslärarna, ämneslärarna och skolledarna i utvecklingsarbetet?

I detta nummer av Lisetten belyser vi språkets roll i ämnesundervisningen. Flera lärare berättar om sin egen undervisning. Suzanne Gynnhammar skriver om SO för nyanlända elever medan Svjetlana Cvijetic berättar om språkets roll i NO och matematik. I Malmö undersöker Annika Karlsson hur modersmålet kan bli en resurs i NO-undervisningen. Annika Sjölund berättar ur ett skolledarperspektiv hur det gick till när Änggårdsskolan i Linköping bestämde sig för att satsa på språket i alla ämnen.

Dessutom kan vi presentera två nya universitetsuppsatser. Anna Kaya har gjort en fallstudie av språkutvecklande undervisning i geografi och Susanne Grahm har undersökt svåra ord i läromedel i historia och naturkunskap.

Vi hoppas att vårt tema ska vara intressant för alla lärare som möter flerspråkiga elever, oavsett om de undervisar i modersmålet, svenska som andraspråk eller något annat ämne.

Tack till alla som har medverkat i detta temamnummer!

Vad tycker du om artiklarna i detta nummer? Saknar du något? Är det något du tycker är särskilt intressant? Hör av dig till oss eller skriv ett inlägg på vår Facebooksida!

”Lättlästa böcker är en demokratifråga”

Christina Wahldén har skrivit en lång rad böcker för unga vuxna och flera av dem är lättlästa. Nu kommer två nya böcker som utspelar sig i Afghanistan. Vi fick en pratstund med författaren som bemästrar konsten att skriva om svåra ämnen så att alla kan läsa och förstå.

Text: Annelie Drewsen Foto: Malin Eirefelt

Hur kommer det sig att du började skriva lättlästa böcker?

– Jag är journalist och har arbetat i 25 år på Svenska Dagbladet, bland annat som kriminalreporter. Samtidigt har jag också skrivit böcker för unga vuxna. Det var Nypon förlag som kontaktade mig för några år sedan och frågade om jag ville skriva lättlästa böcker. Som journalist är det ju viktigt att den som läser ens text också förstår det som står där, så jag tyckte att det var en spännande utmaning.

Kan du berätta om dina två senaste böcker?

– Jag och fotografen Malin Hoelstad från Svenska Dagbladet reste till Afghanistan en vecka i februari och besökte flickskolor och sjukhus som drevs med svenskt bistånd av Svenska Afghanistankommittén inför det kommande presidentvalet. Det resulterade i flera reportage i tidningen men också i de två böckerna ”Barnmorskan som räddar liv” samt ”Jag kan bli rektor”. Böckerna är ett samarbete mellan Vilja förlag, Sida och Svenska Dagbladet. Sida tyckte att det var intressant att genom lättlästa böcker nå personer som kanske annars har svårt att ta till sig annan information om bistånd och läget i världen.

Hur var det i Afghanistan?

– Jag hade aldrig varit i Afghanistan tidigare, men blev väldigt fascinerad. Människorna är otroligt vänliga och artiga. Vi blev bjudna på grönt te och karameller vart vi än kom. Ute på gatorna ser man mest män. De kvinnor som rör sig offentligt är ofta klädda i burka och vi insåg att burkan också kan ge en frihet, för då kan en kvinna gå ensam. Det är ett vackert land med mycket fattiga människor. Få kvinnor föder barn på sjukhus. Vi var på en klinik där 15 procent av mammorna som födde barn var under 15 år. Mödradödligheten är bland den högsta i världen. De kvinnor vi mötte var väldigt nyfikna på oss, men så fort Malin tog fram kameran drog de upp slöjan över munnen så att bara ögonen syntes. Det handlar om att inte framstå som en dålig kvinna på bild.

Två veckor efter att vi kommit hem sköts Sveriges Radios Asienkorrespondent Nils Horner till döds på öppen gata i

Författaren Christina Wahldén har skrivit två lättlästa böcker om Afghanistan. Böckerna innehåller både en skönlitterär del och en faktadel.

Kabul. Då insåg vi att vi haft tur som kommit levande hem. Men vi rörde oss aldrig fritt utomhus utan satt bara i låsta bilar. Det begränsar ju också vilka berättelser man kan berätta.

Hur stor del av böckerna är hämtat från verkligheten?

– Böckerna från Afghanistan bygger ju på verkligheten men har formen av fiktion. Båda böckerna är delade i två delar: en skönlitterär del där man möter personer som har ett dilemma av något slag och sedan en faktadel om Afghanistan och Sidas arbete där. Afghanistan är idag det land som får störst ekonomiskt bistånd av Sverige. Många ensamkommande flyktingbarn kommer därifrån.

En del av karaktärerna i böckerna bygger i hög grad på personer som vi träffade i Kabul eller Jalalabad i östra Afghanistan. Eftersom det kan vara farligt för dem att figurera i västerländska sammanhang har platser och namn och en del omständigheter ändrats. Berättelsen ligger nära verkligheten, den skulle kunna vara sann, men den är inte dokumentär. När vi besökte en skola utanför Jalalabad fick vi bara stanna en timme, inte för att det var farligt för oss utan för att det kunde bli farligt för skolans personal och elever om det blev känt att det var västerlänningar på besök. Vi kunde åka därifrån, men de måste stanna kvar. Man kan säga att jag använde fiktionen för att skydda mina källor.

På vilket sätt påverkas en historia av att bli berättad på lättläst svenska?

– Formen är ju det som påverkas mest. Att berätta kronologiskt med få personer ger ju en begränsning. Men jag har valt att se det som en utmaning och inte ett problem.

Kanske söker jag också berättelser som passar i den formen. Som journalist ligger det nära till hands att skriva i presens och att inte ha så många personer med, så jag tycker inte att det är så stor skillnad. Sedan är det ju en specialpedagog som läser texten innan den trycks och då rensas den ytterligare. Men ibland är det svårt att inte kunna vara så poetisk eller målande som man kanske vill. Jag har ju lärt mig att undvika bildspråk, som jag ibland använder annars. Jag håller mitt språk enkelt och undviker synonymer. På det sättet skiljer de ju sig från mina andra böcker. Jag tänker mer på hur jag skriver än annars.

Du skriver ofta om tunga ämnen och berättar om människor som varit med om hemska saker. Många lärare möter elever som varit med om samma saker. Hur gör du för att orka med i längden?

– För några år sedan när jag var i Demokratiska republiken Kongo och intervjuade våldtagna kvinnor för Svenska Röda Korset fick jag träffa en psykolog efteråt. Han sa en bra sak till mig: ”Du måste inse att du inte kan rädda hela Kongo, men du kan möta varje enskild drabbad person med respekt. Vara artig, se personen i ögonen, visa omsorg i det lilla. Så blir det ofattbara värdigt ändå.” Det har jag haft nytta av, till exempel i Afghanistan. Jag tänker också att om människor orkar och vågar berätta om svåra saker för mig så är det min skyldighet att orka lyssna. Jag vet om lärare som inte mäktat med krigsskadade ensamkommande flyktningbarns berättelser i Sverige, men jag tycker att vi är skyldiga att åtminstone slussa vidare till någon som orkar lyssna; en kurator eller en skolsköterska. Om man inte orkar höra svaret, så ska man inte heller fråga vad någon har varit med om för då blir det ytterligare ett svek. Men man kan alltid hjälpa vidare. Det finns hopp och människor har en fantastisk förmåga att läka också i själen.

På ett personligt plan hämtar jag mycket kraft i mitt trädgårdsintresse. Det är läkande att plantera saker och se dem växa. Det blir en motvikt till allt våld och all ondska som finns.

Vad gör du på dina författarbesök i skolor?

– I snitt gör jag ett författarbesök i veckan över hela landet. Ofta är det högstadiel elever jag träffar. Jag brukar dels berätta om mina böcker, dels om hur jag gör när jag skriver. Elever som kommer från Afghanistan blir väldigt glada när jag säger att jag har varit där och att det är ett vackert land med vänliga människor.

Kan du rekommendera några böcker till elever som har läst dina böcker och vill ha mer av samma sak?

– Om man har läst mina lättlästa böcker och gillat dem tror jag att man kan prova att läsa några av mina så kallade vanliga böcker, som ”Kort kjol” eller ”Villig” som kommer ut nu i höst. De handlar om våldtäkt, men är ganska enkla i sitt språk och inte så tjocka heller. Gå till närmaste bibliotek och fråga. De som gillar mina böcker gillar ju ofta ”sanna” böcker. Så dokumentära böcker över huvud taget kan man ju läsa. De ämnen jag skriver om kanske kan uppfattas som provocerande av personer från en annan bakgrund, så det beror lite på vem läsaren är vad som passar.

Har man elever från just Afghanistan finns det också flera lättlästa böcker om den ensamkommande killen Hamed på Vilja förlag som jag har skrivit och fler är planerade. Jag tror att det är viktigt att kunna känna igen sig i en bok även om man just nu inte är så stark i språket. För en del från Afghanistan är ju också svenskan det första språk de lär sig att läsa på, vilket förstås är ytterligare en utmaning. Bara lite drygt tio procent av kvinnorna i Afghanistan kan läsa.

Något mer du vill säga innan vi avslutar?

– Att jag ser det som en demokratisk fråga att skriva lättläst, att alla människor ska kunna känna sig delaktiga i samhället och säga att de har läst en bok. Bara för att man av olika skäl har svårt att läsa behöver inte ämnena vara enkla eller barnsliga. Tips på det är till exempel boken ”Med livet som insats” på Vilja förlag om en ung man från Eritrea som försöker ta sig med båt till Europa men där båten kapsejsar och han drunknar. Den har samma form som böckerna om Afghanistan; först en skönlitterär berättelse och sedan en faktadel.

Vinn

Christina Wahldéns nya böcker!

Vi har fått några exemplar av Christina Wahldéns böcker som du kan vinna. Allt du behöver göra för att delta i tävlingen är att berätta vad du skulle vilja att LiSA satsade på under nästa år. Mejla ditt förslag tillsammans med ditt namn och din adress till Lisariks@gmail.com senast den 31 oktober.

Skriv ”Tävling Lisetten 3/14” i ämnesraden.

Grejen med verb: grammatik som du aldrig har sett den förut

Författare: Sara Lövestam

Illustrationer: Sara Lövestam

Förlag: Piratförlaget, 2014

Sara Lövestams behändiga och gröna ”Grejen med verb” visar oss vägen till en annan grammatik än den vi är vana vid. På framsidan utlovas ”grammatik som du aldrig har sett den förut” och jag, som trodde mig ha sett grammatikens alla ansikten, erkänner villigt att jag inte riktigt litade på att det löftet skulle kunna hållas. Tji fick jag.

Innehållet är uppdelat i tretton avsnitt, de flesta med flera underrubriker. Vi rör oss från synbara enkelheter som själva verbdefinitionen och olika verbformer, till partiklar, particip och historiska tillbakablickar. Boken, som är rikt illustrerad av författaren själv, har den ”som älskar grammatik” som målgrupp men hävdas också kunna användas som skolbok för den som vill lära sig mer om verben och dess utsvävningar samt som ren nöjesläsning för den som till exempel vill ha hjälp med nya samtalsämnen till dejten. Kanske hittar vi ändå den mest korrekta beskrivningen av boken i förordet: ”Den här boken är grammatikporr.”

Räcker det att en bok är ”sexig” och olik allt annat tidigare på området, för att den ska vara värd sina 124 kronor? Det självgivna svaret på den frågan är nej (eller kanske ja, med tanke på det otroligt låga priset). Vilken tur då, att ”Grejen med verb” är så mycket mer! Lövestams starkaste kort är hennes humoristiska och respektfulla tilltal. Hon presenterar oss en text som är genuint rolig, samtidigt som hon inte gör sig lustig på andras bekostnad (möjligen med

undantag för verben då, men som Lövestam konstaterar redan i första kapitlet kan verb ”otvetydigt icke” ha känslor som vi behöver förhålla oss till).

Min spontana upplevelse vid första mötet med boken var att den skulle bli mycket rolig för en grammatikporrnjutare, som jag själv, att få sätta tänderna i men att andra mer grammatikrädda människor kanske inte alls skulle skratta åt avsnittet om konditionalis 2. Jag lockade således en person mindre begeistrad i grammatiken än jag själv att titta igenom boken. Ja, hen skrattade också, högt och med glada tillrop.

Skulle jag använda boken i undervisningen i svenska som andraspråk? Nja. ”Grejen med verb” är inte en bok jag vill ha i klassuppsättning och använda som läromedel. Den är ett eget litet konstverk som har gjort sig förtjänt av en estetisk läsning. Jag skulle gärna låta den finnas lättillgänglig så att nyfikna ögon kan fastna och fascineras. Jag skulle också med stor glädje tala väl om den, så att fler läsare på egen hand kan få upptäcka varför den hostande flodhästen på framsidan är så glad och vad ”Grejen med verb” egentligen är.

Lina Pilo, lärare på Språkintröddning på Ross Tensta gymnasium i Stockholm

Vill du recensera böcker i LiSetten?

Vi söker lärare som möter flerspråkiga barn, unga och vuxna och som vill läsa och recensera nya böcker. Skicka ett mejl där du skriver några rader om dig själv och vilka slags böcker du är intresserad av att recensera till camilla.persson@edu.lycksele.se

Ord i fokus: app för iPad & iPhone

Förlag: Folkuniversitetets förlag, 2014

Appen "Ord i fokus" från Folkuniversitetet bygger på böckerna "Bygg upp ditt ordförråd". Den går ut på att man ska lära sig olika ord på svenska genom att välja mellan tre övningar: bild till ord, ord till bild eller synonymer. I det första valet, bild till ord, syns en bild på ett föremål och man ska välja mellan nedfallande ord det ord som passar till bilden. Om man väljer rätt läses ordet upp på tydlig svenska och blir grönt. Om man väljer fel blir det rött. I bakgrunden hörs lugn musik. Ord till bild fungerar på motsvarande sätt genom att man väljer en passande bild till ett ord. Hastigheten går att ställa in på långsam, medel eller snabb, vilket kan vara bra för elever med varierande läsförmåga. För en elev som behöver tid på sig att läsa och tänka är den långsamma hastigheten en bra funktion. Den tredje delen med synonymer är betydligt svårare än de två första delarna och där kan eleven behöva använda en ordlista då orden är ganska avancerade, t.ex. kylig-sval.

Appen tränar elevernas ordförståelse och läsförmåga. Jag tycker att den passar bra för elever med svenska som andraspråk från årskurs 6–9 till vuxenutbildningen. Appen är enkel och rolig och kombinerar ordbilder med text och uttal. Flertalet ord hör till den språkliga basen och handlar om hus och hem. Det förekommer många sammansatta ord, t.ex. halsband och strykjärn, vilket passar bra för elever med svenska som andraspråk. Vissa ord kan kännas ovanliga i vardagsspråkbruk, t.ex. stickkontakt och fickkniv, men de går att gissa sig fram till. Ett plus är att orden återkommer och eleven lär sig alltså att känna igen dem.

Det är bra att appen inte känns barnslig vilket flera andra appar som tränar språk och läsning ofta gör eftersom de vänder sig till barn. Ordlistan, som är det sista valet i menyn, är toppen eftersom eleven kan gå in där och se vilka ord de klarat och träna mer på de som de missat. Bra är också att eleven får höra ordet uttalas i ordlistan. Appen kan användas på olika sätt i undervisningen, både individuellt och i grupper. Läraren kan återkoppla till elevens resultat genom att titta i ordlistan och se vad eleven behöver träna vidare på. Jag tycker att man kan tänka på att appen med fördel kan användas för att träna både läsförståelse och läshastighet för ovana läsare.

Eleverna tyckte att det var roligt att de kunde göra om flera gånger och bli bättre och bättre. De tyckte dock att bilderna, som är svartvita, var tråkiga och att det ibland var svårt att se vad de föreställde, t.ex. en gås. Förslag på utveckling av appen vore att ett ord läses upp och eleven skulle kunna välja en bild som passar. Man skulle även kunna innefatta ord inom olika teman.

Petra Marti Tanaka, lärare i svenska som andraspråk och specialpedagog på Mottagningsskolan Mosaik i Malmö.

hand i hand

Tre noveller av
Ylva Olausson

Läsupplevelser ...

Hand i hand är tre fristående noveller – *Ali och Eva*, *Babak och Malin* samt *Sara och Tomas*. Novellernas karaktärer återkommer och böckerna kan både läsas och köpas som en serie (då till paketpris).

Språket är enkelt och passar sfi och sva (CEFR A2 till A2/B1). Novellerna är spännande och fulla av förvecklingar! Sist i böckerna finns uppgifter som stödjer läsförståelsen och inspirerar till att diskutera och berätta.

På www.handihand123.se kan man lyssna på novellerna gratis och där finns även kopieringsfria övningar att skriva ut.

Folkuniversitetets förlag
www.folkuniversitetetsforlag.se

Glädjen i att förstå: språk- och textarbete med barn

Författare: Kerstin Bergöö och Karin Jönsson

Förlag: Studentlitteratur, 2012

Boken "Glädjen i att förstå" vänder sig i första hand till blivande och verksamma förskollärare och lärare i grundskolans tidigare år. I boken förklaras och diskuteras begreppet *Critical literacy*, och författarna visar exempel på arbeten som bedrivits i förskolor och skolor på olika håll i världen. *Critical literacy* passar väl in i den aktuella diskussionen om pedagogiska metoder för på förbättra elevernas läsförståelse, men det är inte ännu en metod att arbeta efter utan mer ett förhållningssätt eller en riktning för undervisningen. Kerstin Bergöö och Karin Jönsson sammanfattar sin egen definition av *critical literacy*: "att undervisa om och lära sig hur texter fungerar, att undervisa om och förstå vad texter försöker göra i världen och med människor och att föra barn/elever mot att aktivt ta ställning till texter för att kritiskt granska och rekonstruera den verklighet de lever och arbetar i." I boken beskrivs hur barn och lärare tillsammans jobbar med texter (i vid bemärkelse) på ett sätt som både utvecklar elevernas litteracitet och deras vilja och förmåga att enga-

gera sig i samhällsfrågor. Lärarna uppmuntrar elevernas eget textarbete och hjälper dem att ifrågasätta texter utifrån till exempel genus- eller klassperspektiv. Flera av exemplen i boken kommer från klasser där eleverna har annat modersmål än undervisningsspråket.

Jag tycker att boken är inspirerande för att den visar hur man kan ta elevernas egna intressen och engagemang på allvar, kombinera dem med värdegrundsfrågor och skapa ett arbetsklimat där texters innehåll blir centralt i undervisningen. Jag uppfattar *critical literacy* som ett sätt att stärka elevers självförtroende inför att vara aktiva medskapare av ett demokratiskt samhälle, där ju förmågan att förstå och ifrågasätta texter är grundläggande.

Cilla Dalén, skolbibliotekarie på Hjulsta grundskola.

Sverige – en lättläst faktabok

Förlag: 8 sidor, 2013

Boken består av lättlästa texter kring basfakta om Sverige, allt från geografi till hur Sverige styrs, lag och rätt, arbete, bostäder, religion och föräldraförsäkring. Urvalet är genomtänkt och täcker in mycket av det man som nyanländ ung eller vuxen bör känna till om landet.

Texterna är lättlästa och elever på mellannivå i svenska som andraspråk (A2–B1) förstår innehållet väl med hjälp av ordböcker och förklaring till vissa ord och begrepp. I vissa fall är dock språket väl förenklat och kan leda till information blir missvisande. Till exempel i meningen "En pappa i Sverige är för det mesta tre år äldre än mamman", vilket är ett märkligt sätt att uttrycka ett genomsnitt. Det är ibland svårt att värdera tillförlitligheten. Källor redovisas inte och författarna avslutar boken med att be läsaren om hjälp att korrigera felaktig information.

Att använda så mycket siffror, belopp och statistik i boken gör den väldigt snabbt gammal. Om skolan vill investera i en lärobok i klassuppsättning vill man gärna

kunna ha den under några år. En idé skulle vara att ha boken i en webbaserad form, där redaktionen har möjlighet att uppdatera information löpande.

Vi jobbade med ett urval av texter kring sjukvård, barnbidrag, tandvård och föräldraförsäkring i en elevgrupp bestående av elever på A2, B1 och B2.1 i svenska. Eleverna hade inte några problem att läsa texterna och flera frågade hur de skulle kunna komma över boken. Även elever på en lite högre språknivå tyckte att de hade glädje av att innehållet var så lättläst.

På Språkintröduktion är vi i behov av en bok som denna. Urvalet av information och språknivån är en bra kombination. Däremot finns många saker att förbättra när det handlar om förmedlande av fakta och kanske i vissa fall tillförlitligheten.

Susanna Franzén, lärare i svenska som andraspråk på Språkintröduktion, Ross Tensta gymnasium.

Beställ fler exemplar av LiSetten!

Aktuella teman:

Pedagogisk kartläggning
(nummer 3/13)

Digitala verktyg
(nummer 4/13)

LiSettens temanummer har varit mycket uppskattade och kan med fördel användas som underlag för studiedagar i arbetslaget, på lärarutbildningar och av beslutsfattare inom skola och utbildning.

Aktuella priser och beställningsformulär finns på lisa-riks.se/lisetten/losnummerforsaljning

Svenska som andraspråk – då, nu och sen då?
(nummer 1/14)

Vad är ett läromedel?
(nummer 2/14)

Språket i ämnet
(nummer 3/14)

Nästa nummer:

Tema Bedömning & Betyg

Vad ska vi bedöma och hur går vi till väga så att bedömningen leder till en effektiv språkinläring? Har du idéer och uppslag till intressant innehåll på temat bedömning & betyg? Tveka inte att kontakta Eva Westergren Holgén på eva.westergren.holgen@gmail.com!

Hör av dig till LiSettens redaktion på lisariks@gmail.com med tips, idéer och önskemål!

LiSetten nummer 4/2014 kommer den 5 december.

TYST I KLASSEN

Vi tänkte precis tvärtom när vi skapade På spåret. Mer prat i klassrummet!

På spåret bygger på kommunikation – på att få igång gruppen. Bokens övningar har teman som engagerar och gör det lätt att börja prata, diskutera och skriva – oavsett hur mycket svenska du behärskar. Med På spårets böcker blir det lätt för dig som lärare att hålla lustfyllda lektioner för vuxna. Givetvis finns läroplanens syfte och mål i grunden, med rätt progression och

pedagogik, men det är kommunikationen som gör På spåret unikt. Uppskattat av sfi-lärare, och framförallt av otåliga studerande som vill komma igång med en bra vardag i Sverige och vill lära sig svenska snabbt. Svenska språket är redskapet de behöver för att jobba, starta olika projekt och förstå hur Sverige och svenskarna fungerar!

Testa På spåret! Beställ ett utvärderingsexemplar eller ladda ner en digital bok med ett klick. **Välj själv på** www.liber.se/sfi

Studieväg 2

Studieväg 3

Liber
GRÄNSLÖST LÄRANDE